

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ
ТВОРЧОСТІ БРАДТМАНА
ЕДУАРДА-ФЕРДИНАНДА ПЕТРОВИЧА
THE HISTORICAL AND CULTURAL ASPECTS
OF BRADTMAN EDWARD-FERDINAND
PETROVICH'S CREATIVITY**

Братусь І. В.,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри образотворчого мистецтва, Київський
університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна), e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-8747-2611

Михалевич В. В.,

кандидат культурології, доцент, доцент
кафедри образотворчого мистецтва, Київський
університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна), e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4847-5833

Гунька А. М.,

старший викладач кафедри образотворчого
мистецтва, Київський університет імені Бориса
Грінченка (Київ, Україна),
e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4455-1640

Bratus' I. V.,

*Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor of Fine Arts, Boris Grinchenko
University of Kyiv (Kyiv, Ukraine),
e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-8747-2611*

Mikhalevich V. V.,

*Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Fine Arts,
Boris Grinchenko University of Kyiv (Kyiv, Ukraine),
e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4847-5833*

Gunka A. M.,

*Senior Lecturer in the Department of Fine Arts,
Boris Grinchenko University of Kiev (Kyiv, Ukraine),
e-mail: kulturolog@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4455-1640*

В статті творчість архітектора стилю модерн Е. Брадтмана. В статті досліджуються різні будівлі – «Гіппо-Палас», особняк для особняк для полтавського купця 2-ї гільдії С. О. Аршавського на розі Лютеранської та Банкової вулиць та інші. На жаль, не всі твори цього видатного, але маловідомого архітектора дійшли до сучасності, а ті, що дійшли є безсумнівними діамантами вархітектурній скарбниці сучасного Києва.

Ключові слова: модерн, архітектура, модерн, Е. Брадтман, «Гіппо-Палас».

In the article the creativity of the modernist architect E. Bradtman. Different buildings are investigated in the article - Hippo-Palace, a mansion for a mansion for the Poltava merchant of the 2nd guild of S.O. Arshavskogo on corner of Lutheran and Bank streets and others. Unfortunately, not all the works of this distinguished but little-known architect have come to the present, and those that have come are undoubted diamonds in the architectural treasury of modern Kyiv.

Keywords: Art Nouveau, architecture, Art Nouveau, E. Bradtman, Hippo-Palace.

В попередній статті (Гілея: науковий вісник (146(7)) ми торкалися історії побудови цирку. Оскільки функціональні потреби диктують зовнішній вигляд, тому лише завдяки майстерності архітектора будівля цирку гармонійно вписалась у забудову вулиці, приховуючи за оригінальним фасадом складні планувальні рішення.

В цирку, який вміщав близько двох тисяч глядачів, було влаштовано гардероб і багато оздоблене фойє. Сама будівля була виконана з цегли, мала засоби для трансформації сцени, електричне освітлення, парове опалення і досконалу акустику. Безсумнівною окрасою було також скляне склепіння [4].

Завдяки унікальним акустичним можливостям цирк приваблював багатьох відомих співаків, які демонстрували свою вокальну майстерність. Серед них – такі зірки, як Л. Собінов, Ф. Шаляпін, М. Баттістіні, А. Дідур, Тітта Руффо... Таким чином, на початку ХХ ст. в «Гіппо-Паласі» знаходився центр культурного життя міста. На жаль, до наших днів ця будівля не збереглася. Її було зруйновано в часи Другої світової війни.

1907 р. за проектом Е. Брадтмана в стилі раннього модерну було збудовано особняк для полтавського купця 2-ї гільдії С. О. Аршавського на розі Лютеранської та Банкової вулиць [7].

Весь особняк задуманий архітектором як єдиний витвір мистецтва: від фундаменту до найдрібніших деталей внутрішнього декору. Композиція будівлі живописна, симетрія фасаду порушена розміщенням входу збоку. Тектоніку фасаду підкреслює декоративний характер гранітного облицювання. Цементні лиштви вікон та овальний фронтон з головою медузи – характерні елементи модерну. Кожен із чотирьох фасадів будинку має своє вирішення: звернені до сусідніх ділянок – у цеглі, парадні, які виходять на перехрестя – декоровані дорогими матеріалами. В оздобленні використані лабрадорит, сірий граніт, оброблені під грубий руст блоки штучного каменю, ліпні прикраси із цементу, жовта цегла, оливкова керамічна плитка і кований метал. Фланги фасаду будинку на Лютеранській вулиці виділені невеликими псевдоризалітами, із них

східний – з французьким балконом, над входом увінчаний картушем із монограмою власника «АС» у замковому камені над вікном. Із цього боку до фасаду прилягають ковані ворота з вишуканим геометризаним малюнком у стилі модерн, а з протилежного – подібна огорожа на кам'яному цоколі, який ніби «збігає» з фасаду особняка.

Перед будинком маленький затишний дворик, тут улаштований декоративний ставок із фонтаном, на краю ставка скульптура лебедя, виконана з глини. Зовні будинок виглядає більш громіздким, ніж є насправді. Під його склепінням приховано невелику кількість кімнат: спальня, камінний зал, робочий кабінет, їдальня, кімната для відпочинку, більярдна – всі кімнати компактні й невеликі.

Головною таємницею цього особняка, завдяки якому він отримав сумну назву «Будинку вдови, що плаче», – є кам'яний барельєф на фасаді будівлі. Барельєф представляє собою неймовірно красиве і сумне обличчя молодої жінки, коли йде дощ – із прекрасних очей течуть сльози. Кажуть, що під дахом встановлений спеціальний резервуар, від нього йдуть канали безпосередньо до очей, під час дощу з наповненого водою резервуара краплі води переміщуються по каналах і перетворюються в сльозинки, що стікають по щоках кам'яного обличчя.

У 1918 р. особняк був націоналізований і його історія змінювалася з плином часу. Нині «Будинок вдови, що плаче» є офіційною резиденцією президента України, де відпочивають представники іноземних делегацій.

Готель «Прем'єр Палац» – київський за своєю суттю та атмосферою, його історія унікально та тісно пов'язана з історією Києва. Розташований по бульвару Т. Шевченка (колишній Бібіковський бульвар), 5-7/29.

Територія, де тепер розташований готель «Прем'єр Палац», була забудована ще всередині ХІХ ст. Ця велика ділянка землі належала князю Д. М. Жевахову. В 1895 р. вдова князя Жевахова продала маєток Л. Б. Гінзбургу – купцю першої гільдії. У 1908 р. Гінзбург вирішує спорудити на цьому місці грандіозну будівлю. Архітектором забудови був Е. Брадтман, один із найкращих у Києві інтерпретаторів стилю модерн. В 1911 р. будівля на бульварі Шевченка, 5 була закінчена [10].

Спочатку фронтальний корпус мав з фасаду 6 повних поверхів на цокольному напівповерсі і надвірну мансарду; тильний корпус – 7 поверхів з мансардою. Головний фасад був багато декорований в стилі модерн. У декорі застосовувались барельєфні композиції, на фасаді були використані майолікові плитки. Дворові фасади також багато оздоблювалися. Всього в будівлі було влаштовано 45 квартир, забезпечених усіма зручностями: ліфтами, центральним опаленням, гарячою і холодною водою, електричним освітленням, газовими плитами, ватерклозетами. Парадні сходи були мармуровими, гранітними. Приміщення нижнього поверху використовувалися як магазини.

Архітектурна спадщина Е. Брадтмана дуже багата. Він став одним із зодчих єдиного

архітектурного комплексу найвідомішої вулиці Києва – Хрещатика. Йому належить і проектування великої кількості житлових будинків столиці. Імпозантну обкладену цеглою дерев'яну церкву Серафима Саровського у Пущі-Водиці також було споруджено за проектом Е. Брадтмана. Звели її серед лісу біля колодязя преподобного Серафима Саровського. Це й досі улюблена церква багатьох киян.

Енергійний та універсальний у своїй діяльності, Е. Брадтман був митцем і чудовим знавцем сучасної йому архітектури, символом її безперервного руху у розвитку гармонії каменю.

На жаль, не всі твори цього видатного, але маловідомого архітектора дійшли до сучасності, а ті, що дійшли є безсумнівними діамантами в архітектурній скарбниці сучасного Києва.

Погляд у сучасників на здобутки цих зодчих відрізняються доволі суттєво. Якщо ім'я В. Городецького навіть у пересічного киянина викликає чітку асоціацію з «Будинком з химерами» завдяки його самобутньому зовнішньому вигляду, згадка в ЗМІ, зв'язку з його розташуванням в центрі столиці та його нинішній функціональній ролі в житті міста, рідко хто може назвати стиль, в якому виконаний цей будинок. На відміну від Городецького ім'я Брадтмана не викликає ніяких асоціацій не лише в простих киян, а й у більшості представників творчих й інформаційних спеціальностей, таких як художники, журналісти. Але при цьому кожна людина, яка хоч трохи знайома з історією архітектури, або різними стилями в мистецтві, практично з першого погляду на більшість споруд Брадтмана може впізнати неповторний стиль модерн. Твори вирізняються гармонійністю, завдяки їх непоказній, але виразній стриманості форм, елегантності вплетення художніх елементів модерну в архітектурну споруду [10].

Завдяки таким яскравим особистостям як Е. Брадтман, В. Городецький та іншим талановитим зодчим тієї епохи у місті почало формуватись єдине стильове архітектурне обличчя. Дякуючи архітектурним проектам епохи модерну Київ за короткий час перетворився на справжнє європейське місто.

Стиль модерн справді створив те місто, яке ми сьогодні любимо, яким пишаємось і намагаємось зберегти його історичну частину. Кияни та гості міста щодня можуть бачити будинки в стилі модерн, їх своєрідну велич і гармонійність виконання у камені, бетоні, що радує око і занурює подумки в часи їх створення. В подальших розвідках ми спробуємо більш докладно зупинитися на інших персоналіях та їхніх витворах. Зрозуміло, що знання про історію міста має становити вагомий важіль формування підростаючого покоління. Київські вулиці наповнені пам'ятними місцями. Саме на нашій землі було реалізовано за складних обставин багато викликів століття. Долаючи біль і втрати, значна частина нашого народу зуміла підняти вітчизняний рівень науки і техніки [11].

Список використаних джерел

1. Адресная и справочная книга «Весь Киев» на 1900 год. - К., 1900. - С. 376. Друг О. М., Малаков Д. В. Особняки Києва. - К.: Вид-во «Кий», 2004. - С. 627.
2. Барановский Г. В. Архитектурная энциклопедия второй половины XIX века. - Т. 2. Общественные здания (А -В). - Спб.: тип. Строитель, 1908.- С. 88.
3. Історія українського мистецтва: У 6 т. – Т. 4: Мистецтво другої половини XIX-XX століття. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1970. – 443 с.
4. Киев: Архитектурно-исторический очерк / Шулькевич М. М., Дмитренко Т. Д. – К.: Будівельник, 1982. – 442 с.
5. Леонтович В. Архитекторы, инженеры-строители и скульпторы, работавшие в Киеве в период с 1855-1925 гг. Вып. 1-й. – К., 1961 г. – С. 6.
6. Малаков Д. Архітектор Городецький: архівні розвідки / Д. В. Малаков. - К. : Кий, 1999. – С. 237 с. : іл.
7. Малаков Д. Головні архітектори Києва // Київ. - №1,5 6. - 1997. - С. 179-184.
8. Тимофієнко В. Г. Зодчі України кінця XVIII – початку XX століть: Біографічний довідник. – К.: НДІТІАМ, 1999. –478 с.
9. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / Упорядник З.В. Мойсеєнко-Чепелик. - К.: КНУБА, 2000. – С. 9.
10. Ясневич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков – К.: Будивельник, 1988. – 184 с.: ил.
11. Братусь І. В., Михалевич В. В. Історико-культурний аспект вшанування видатного авіаконструктора Олега Антонова в Києві/ І. В. Братусь, В. В.Михалевич // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку сучасної науки» (29-30 вересня 2017 року). – С. 50-52.

References

1. Adresnaya y spravochnaya knyha «Ves' Kyev» na 1900 hod. - K., 1900. - S. 376. Druh O. M., Malakov D. V. Osobnyaky Kyueva. – K.: Vyd-vo «Kyuy», 2004. – S. 627.
2. Baranovskyy H. V. Arkhitekturnaya éntsyklopedyya vtoroy polovyny XIX veka. - T. 2. Obshchestvennyye zdanyya (A -V). - Spb.: typ. Stroytel', 1908.- S. 88.
3. Istoriya ukrayins'koho mystetstva: U 6 t. – T. 4: Mystetstvo druhoyi polovyny KHIKH-KHKH stolittya. – K.: Holov. red. URE, 1970. – 443 s.
4. Kyev: Arkhitekturno-ystorycheskyy ocherk / Shul'kevych M. M., Dmytrenko T. D. – K.: Budivel'nyk, 1982. – 442 s.
5. Leontovych V. Arkhitektory, ynzhenery-stroytely y skul'ptory, robotavshye v Kyeve v peryod s 1855-1925 hh. Vyp. 1-y. – K., 1961 h. – S. 6.
6. Malakov D. Arkhitektor Horodets'kyy: arkhivni rozvidky / D. V. Malakov. - K. : Kyu, 1999. – S. 237 s. : il.
7. Malakov D. Holovni arkhitektory Kyueva // Kyuyiv. - №1,5 6. - 1997. - S. 179-184.
8. Tymofiyenko V. H. Zodchi Ukrayiny kintsya XVIII – pochatku XX stolit': Biohrafichnyy dovidnyk. – K.: NDIITIAM, 1999. –478 s.
9. Chepelyk V.V. Ukrayins'kyy arkhitekturnyy modern / Uporyadnyk Z.V. Moyseyenko-Chepelyk. - K.: KNUBA, 2000. – S. 9.
10. Yasnevych V. E. Arkhitektura Ukrayny na rubezhe KHIKH-XX vekov – K.: Budyvel'nyk, 1988. – 184 s.: y
11. Bratus I.V., Mykhalevych V.V. Istoryko-kulturniy aspekt vshanuvannia vydatnoho aviakonструктора Oleha Antonova v Kyievi/ I. V. Bratus, V.V.Mykhalevych // Materialy V mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Perspektyvy rozvytku suchasnoi nauky» (29-30 veresnia 2017 roku). – S. 50-52.